Sunuş 13
Giriş 15
Birinci Adamlık 15
İkinci Adamlık 18
Selçukluda İkinci Adamlık 22
Osmanlı'da İkinci Adamlık 26
Türkiye Cumhuriyetinde İkinci Adamlık 30
İkinci Adamların Kökenleri Meselesi 34
Türk Devletlerinin Gelişmesinde İkinci Adamların Rolü 36
EK:1 Türk devletlerinde İkinci Adamlık Yapanların Kökenleri *37*

Hunların İkinci Adamı **39**
VEZİR YÜEH 41
Yüeh'in Vezirliğe Atanması 44
"Çinlilerin Gözüne Bakmak" 45

Göktürklerin İkinci Adamı **49**
BİLGE TONYUKUK 51
Bilge Tonyukuk ve Kurtuluş Savaşı 53
Tonyukuk'un İhtilal ile Tekrar Vezir Olması 56
"Başarı yaşayış tarzı ile gelir" 57
Türklerin Budist Olması Engellenir 57
İlk Türk Yazarı ve Tarihçisi 58

Selçukluların İkinci Adamları **59**
KÜNDÜRİ 61
Kündüri'nin Vezirliğe Atanması 63
Kündüri'nin İsyanı... 64
Tuğrul Beyin Ölümü Ve Kündüri'nin Durumu 65
Kündüri'nin Öldürülmesi 67
NİZAMÜL-MÜLK 68
Nizamül-mülk'ün Vezir Olması 69
Vezir'in Mezhebi... 71
Çok Zengin Bir Hayat Yaşar 73
Nizamül mülk Medreseleri... 74
Veziri Utandıran Asker 76
Sadık ve Kurnaz Oluşu 76
Vezir Hakkında Yazılan Şikâyet Mektubu 78

Nizamül-mülk'ün Melikşah'ı Tahta Geçirmesi 78
Nizamül-mülk'ün Askeri Yetkisi 80
"Siyasetname"nin Yazılması 80
Nizamül-mülk'ün Haccı 81
Nizamül-mülk'ün Yönetim Anlayışı 81
Nizamül-mülk'ün Sultana Meydan Okuması 82
Niazmül mülk'ün Öldürülmesi 83
Nizamül-mülk'ten Sonrası 84
Ek:2 Büyük Selçuklu Sultanları ve Dönemindeki İkinci Adamlar ***85***

Osmanlı'nın İkinci Adamları **87**
ÇANDARLILAR 89
Vezirliğe Atanması 91
ÇANDARLI ALİ PAŞA 94
Savaşta Padişahı Bırakır, Şehzadeyi Alır Kaçar 96
ÇANDARLI İBRAHİM PAŞA 101
İkinci Adamlığın Kardeşten Kardeşe geçmesi 101
ÇANDARLI HALİL PAŞA 103
Dedesi, Babası ve Kendisi Veziriazam... 103
Halil Paşa'nın Padişahı Tahttan İndirmesi 105
Halil Paşa İstanbul'un Fethine Karşı Mı Çıktı? 108
İstanbul'un Fethi, Halil Paşa'nın İdamı 109
ÇANDARLI II. İBRAHİM PAŞA 113

Fatih'in İdam Ettirdiği İkinci Adam Mahmut Paşa **115**
Mahmut Paşa'nın Osmanlı'ya Gelişi 117
Fatih'in Mahmut Paşa'ya Kırgınlığı 119
Mahmut Paşa'nın Rüşvet Aldığı İddiası 120
Mahmut Paşa'nın İdamı 121
Mahmut Paşa'nın Şairliği 122
Mahmut Paşa'nın Vakıfları 123

Rum Asıllı İkinci Adamlar **125**
RUM MEHMET PAŞA 128
Sadrazam Oluşu 128
Görevden Alınması ve İdamı 130
HAZERPARE AHMET PAŞA 131
Sadrazamlığa Atanması 131
Sadrazam'ın Şikâyet Edilmesi 133
Ahmet Paşa'nın İdamı 133
İBRAHİM EDHEM PAŞA 135
Sadrazamlığa Atanması 137
İbrahim Edhem Paşa'nın Ailesi 138

İki Büyük Sultanın Veziri:Piri Mehmet Paşa **140**
Piri Mehmet Paşa'nın Çocukluğu 142
Çaldıran Seferi 143

Piri Mehmet Paşa'nın Vezirliği 145
Halifelik Meselesi 146
Paşa'nın Veziriazamlığa Atanması 147
Piri Mehmet Paşa'nın İkinci Adamlıktan Alınması 150
Piri Mehmet Paşa'nın Zehirlenmesi 151

Damat Unvanlı İkinci Adamlar 153
DAMAT AHMET PAŞALAR 158
DAMAT PARGALI İBRAHİM PAŞA 162
DAMAT LÜTFİ PAŞA 167
DAMAT RÜSTEM PAŞA 169
DAMAT İBRAHİM PAŞA 173
DAMAT CERRAH MEHMET PAŞA 175
DAMAT YEMİŞÇİ HASAN PAŞA 177
DAMAT NEVŞEHİRLİ İBRAHİM PAŞA 180
İbrahim Efendi'nin Damat Oluşu 181
Osmanlı'da Yeni Dönem 182
İbrahim Paşa'nın Öldürülmesi 185
DAMAT FERİT PAŞA 187
Damat Olması ve Yükselişi 187
Ferit Efendi'nin arayışları 188
Damat Ferit Paşa'nın Sadrazamlığı 189
Sevr Antlaşmasının Onaylanması 191

Arnavut Asıllı İkinci Adamlar 193
DAVUT PAŞA 198
ARNAVUT KARDEŞLERİN İKİNCİ ADAMLIĞI 199
MERE HÜSEYİN PAŞA 203
KEMANKEŞ KARA MUSTAFA PAŞA 206
Bağdat Seferi... 206
Kasrı Şirin Antlaşması 207

Üç Nesil Padişahın İkinci Adamı:Sokullu Mehmet Paşa 211
Sokullu'nun Yükselişi 213
Sokullu'nun Damatlığı 215
İkinci Adamlığa Getirilişi 216
Sultan Süleyman'ın Ölümü ve II. Selim'in Tahta Çıkışı 218
Sokullu'nun Zaafı 221
Sokullu'nun Yönetim Felsefesi 222
Selim Han'ın Ölmesi ve III. Murat'ın Tahta Çıkışı 224
Sokullu Gücünü Kaybediyor 226
Sokullu'nun Ölümü 227

Köprülüler 229
Osmanlı'nın Zor Yılları 232
KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA 234
Sadrazamlık Babadan Oğula geçiyor... 238

239
KÖPRÜLÜ FAZIL AHMET PAŞA 242
Köprülü'nün Sadrazam Damatları 243
MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA 245
SİYAVUŞ PAŞA 246
KÖPRÜLÜ FAZIL MUSTAFA PAŞA 246
Padişahı Tahttan İndiren İkinci Adam 248
Fazıl Paşa'nın Ölümü 249
KÖPRÜLÜ AMCAOĞLU HÜSEYİN PAŞA 250
Karlofça Antlaşması 250
Hüseyin Paşa'nın İstifası

Boşnak Asıllı İkinci Adamlar **253**
HADIM ALİ PAŞA 258
HADIM SİNAN PAŞA 261
DERVİŞ MEHMET PAŞA 263
KARA DAVUT PAŞA 267
SALİH PAŞA 271
DAMAT MELEK MEHMET PAŞA 273

Gürcü Asıllı İkinci Adamlar **275**
MEHMET PAŞALAR 281
YUSUF PAŞALAR 284

Ermeni ve İtalya Asıllı İkinciAdamlar **289**
HALİL PAŞA 293
Halil Paşa'nın Sadrazamlığı 295
CAĞALOĞLU SİNAN PAŞA 302
Çağaloğlu'nun evlenmesi 303
Çağaloğlu'nun Sadrazamlığa Atanması 304

Hırvat Asıllı İkinci Adamlar **307**
KUYUCU MURAT PAŞA 311
Murat Paşa'nın Sadrazamlığa Atanması 312
Murat Paşa'nın Kurnazlığı 315

Çerkez Asıllı İkinci Adamlar **319**
ÇERKEZ MEHMET PAŞA 323
DERVİŞ MEHMET PAŞA 324
CENAZE HASAN PAŞA 326

Abhazya Asıllı İkinci Adamlar **327**
MELEK AHMET PAŞA 330
ABHAZYALI SİYAVUŞ PAŞALAR 332
İBŞİR MUSTAFA PAŞA 334

Cahillikle Cesareti Birleştiren İkinci Adam: **339**
ALEMDAR MUSTAFA PAŞA 339
Alemdar Paşa Ne İçin Geliyor, Padişah Ne Yapıyor? 342

Alemdar Kendisini Sadrazam İlan Ediyor 343
İlk Anayasa'nın Kabul Edilmesi 344
Alemdar Paşa'nın öldürülmesi 345

Tanzimat Devri İkinci Adamlar 347
MUSTAFA REŞİT PAŞA 352
Mısır Meselesi ve Reşit Paşa'nın İdamdan kurtulması 355
Reşit Paşa'nın Dışişleri Bakanı Olması 356
Reşit Paşa ile Padişahın Yakınlığı 357
Reşit Paşa'nın Dışişleri Bakanlığından Alınması 358
Tanzimat Fermanının İlanı 360
Reşit Paşa'nın Sadrazamlığı 365
Cumhuriyet'in İlanı Korkusu 366
İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı'nın Yanında Savaşa Girmesi 368
Sadrazamla Dışişleri Bakanının kavgası 369
"Duvar Meselesi" ve İki Sadrazam'ın Yargılanması 370
Reşit Paşa'nın Son Sadrazamlığı 372
Mustafa Reşit Paşa'nın Eleştirilmesinin Sebepleri 373
Reşit Paşa ile ilgili Bir Hikâye 377
ALİ PAŞA 378
Devlet Memuriyetine Başlaması 379
Ali Paşa'nın Dışişleri Bakanlığına Atanması 380
Ali Paşa'nın Sadrazamlığa Atanması 381
Ali Paşa'nın İzmir Valiliği 382
Islahat Fermanının İlanı 382
Fermanın Hazırlıkları 383
Fermana Müslim ve Gayrimüslimlerin Tepkisi 385
Islahat Fermanının Bürokrasi Üzerindeki Etkisi 386
Ali Paşa'nın Reşit Paşa ile Arasının Açılması 387
Avrupa'ya Girme Mücadelesi Başlıyor 387
Abdülmecit Han'ın Vefatı 388
Ali Paşa'nın Devrin Aydınları ile Kavgası 389
Demokratikleşme Çalışması 392
Ali Paşa'nın Ölümü 393
Siyasi Vasiyeti 394
Ali Paşa'nın Yöneticiliği ile ilgili Bir Hikâye 397
KEÇECİZADE FUAT PAŞA 398
Hekimliği Bırakıp, Diplomasiyi Seçmesi 399
Diplomasideki Başarıları 400
Fuat Paşa'nın Dışişleri Bakanlığına Atanması ve İstifası 401
Fuat Paşa'nın Sadrazamlığı 403
Mısır Seyahati 404
Padişahın Evliliğine Karşı Çıkılması 405
Padişahın Avrupa Seyahatine Çıkışı 406
Fuat Paşa'nın Hastalığı 411
Yöneticiliği Üzerine Birkaç Hikâye 412

İttihatçılar 413
İttihat ve Terakki'nin Doğuşu 418
Meşrutiyet'in İkinci İlanı ve Anayasa'nın Yürürlüğe Girmesi 427
Seçim Sonuçları 436
MAHMUT ŞEVKET PAŞA 441
31 Mart Olayı ve Paşa'nın İstanbul'u Ele Geçirmesi 442
Nefer Devri 446
Sopalı Seçim 455
Babıâli Baskını ve Mahmut Şevket Paşa'nın Sadrazam Oluşu 459
Darbe Teşebbüsü ve Sadrazamın Öldürülmesi 461
SAİT HALİM PAŞA 462
1914 Seçimleri 464
Sait Halim Paşa ve Birinci Dünya Savaşı 465
İç İsyan Başlatan Ermenilerin Göçe Tabi Tutulması 469
Sait Halim Paşa'nın İstifası 471
MEHMET TALAT PAŞA 472
Kendisini Öldürmek İsteyen Katile İşini Öğretmesi 476
Muhalif Milletvekillerinin Koltuk İsteği 476
Talat Paşa'nın Sadrazamlığı 478
"Dünya'da Tek bir Osmanlı Kaldıkça İstanbul'dan Çıkmayacağız." 479
Sadrazam Olur, Ama Sadrazamlar Gibi Yaşamaz 480
Sultan Vahdettin'in Tahta Çıkması 480
Dünya Savaşının Sonu İttihatçıların da Sonu Olur 481
Yurt Dışına Kaçış... 483
İttihatçıların Yargılanması 484
Milli Mücadele'ye İttihatçıların Katkısı 486
Talat Paşa ve İttihatçıların Öldürülmesi 490
İttihatçıların Ailelerine Atatürk'ün Sahip Çıkması 490
İttihatçıların Cenazelerinin Türkiye'ye Getirilmesi 491

Osmanlı'nın En Talihsiz İkinci Adamı:Ahmet İzzet Paşa 492
Sadrazamlığa Atanması 495
Mondros Ateşkes Antlaşmasının İmzalanması 498
Hükümetin İstifası 501
Atatürk'ün İzzet Paşa ve Arkadaşlarını Tutsak Alması 502
Ek:3 Osmanlı Padişahları ve Dönemlerinde Görev Yapan İkinci Adamlar ***507***

Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Adamları 513
İSMET İNÖNÜ 515
İlk Askeri Antlaşması 517
Mevhibe Hanımla Evliliği 518
İsmet Paşa Kurtuluş Savaşına Neden Geç Katıldı? 520
Meclisin Açılması 526
İsmet Paşa Lozan'da... 531
Lozan Müzakereleri 533
Lozan Eleştirileri... 541

Payitahtlıktan Başkent'e... 543
Mustafa Kemal İnönü'yü Neden Tercih Etti? 547
Atatürk İlkeleri Nasıl Çıkmıştır? 554
Devrimler Kimin Eseri? 554
Mustafa İsmet "İnönü" Oluyor. 560
İsmet Paşa'nın Atatürk'le Kavgası 564
İlk Ciddi Kavga 567
Atatürk'ün Bakanlar Kurulunu Terk Etmesi 571
"Ne Oluyor Bu İsmet'e ?" 571
Memleket için Yeni Bir Gün 572
Ve İstifa... 573
İsmet Paşa'nın Zor Yılları 576
Son Kavga... 577
"Kerameti Kendinde Görenler..." 580
İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi 580
"Milli Şef" Devri Başlıyor 588
İsmet Paşa Din Konusunda Neden Eleştirilir? 589
Para, Pul Meselesi 592
İsmet Paşa'nın En Sıkıntılı Yılları 594
Can Yakan Vergiler, Pahalılık ve Yokluklar 595
Çok Partili Hayata Nasıl ve Neden Geçildi? 599
İnönü ve Bayar'a Suikast Girişimi Oyunu 602
"Mevhibe Çankaya'dan İnmeye Hazır mısın?" 604
İnönü'nün Muhalefet Yılları 607
CHP, Muhalefette Demokrasinin Değerini Anlar 608
İnönü-Menderes Mücadelesi 609
İhtilalın İstediği Başbakan: İsmet Paşa 613
İnönü'ye Rağmen İhtilal... 619
İnönü Tekrar Başbakan... 625
İnönü'nün Son Başbakanlığı 632
İnönü'nün Son Siyasi Yılları 635
İnönü'ye Ne Yakıştırılamaz 638
"Eve Geldiğimde Eşimin Gözlerini Arardım" 640
Yönetim Anlayışı ve İnsanlara Bakışı 641
ADNAN MENDERES 643
Çocukluk Yıllarında Çekilen Acılar 644
Lise'den Cepheye 645
Berin Hanımla Evlenmesi 646
Siyasete Girişi 647
Menderes CHP'nin İl Başkanı... 654
Mustafa Kemal Paşa'nın Keşfettiği Adam 655
Milletvekili Adayı Olduğunu Sonradan Öğrenir 655
İki Soyadı Olur 656
Muhalefetin Ayak Sesleri 657
Demokrat Parti Kuruluyor 658
Demokrat Parti'nin Siyasetteki Yeri 663
Hürriyet Misakı Andı'nın İlanı 667

Gazetecilerin Tutuklanması 669
CHP ve DP Karışıyor 670
Seçim Kanununu Değiştirme Kampanyası 671
Yeni Bir Dönem Başlıyor: 14 Mayıs Seçimleri 672
Menderes İkinci Adam… 673
İlk İhtilal Korkusu 676
Türkçe Ezan… 679
Menderes'in İstifası 685
Aydın'da Başbakan Aranır 687
Menderes Ailesi 688
Menderes'in Osmanlı Hayranlığı 689
Milli Selamet Kanunlarının Çıkarılması 689
DP Seçimleri İkinci Defa Kazanıyor 691
Menderes'in Amerika ile Olan İlişkisi 693
Kırşehir'e Kesilen Ceza 694
Kırşehir Olayları 695
"İntikam Vilayeti" ve Kırşehir'in İlçe Olması 695
Kırşehir'in Tekrar İl Olması ve Bölükbaşı'nın Tutuklanması 696
57 Seçimleri 697
İkinci İhtilal Girişimi 700
İstanbul Grubu Ankara Grubuna Sızar 701
İhtilala Lider Aranıyor 702
Olay İstanbul'da Patlak Verir 703
Menderes'in İslam Dünyasıyla İlişkisi 705
27 Mayıs İhtilal Komitesinin Oluşumu 706
Partiler Cepheleşmesi 707
Menderes Uçak Kazasından Sağ Kurtulur 710
AB'ye İlk Başvuru 712
Cemal Gürsel'in Mektubu… 719
İhtilal İhbarı 722
Son Gezisi… 723
Menderes'in Evinde Yaşananlar 727
Ailenin Banka Hesaplarına El Konur 729
Adnan Menderes'in Yargılanması 730
İnönü'nün Çaresizliği 735
Menderes'in İdamı 738
Ankara'da Yaşananlar 739
İhtilalın ABD'liler Tarafından Yaptırıldığı İddiası 740
Menderes'in On Yılı 741
Ek:4 Türkiye Cumhuriyetinin İkinci Adamları *743*